

Јован Пламенац

свештеник

Митрополија црногорско-приморска, СПЦ

Бар, Црна Гора

jplamenac55@gmail.com

ЈЕДАН ПОКУШАЈ ДЕЗИНТЕГРАЦИЈЕ У ПРАВОСЛАВНОЈ ЦРКВИ

Сажетак

Сепаратистичке тежње у Црној Гори, зачете након уједињења Црне Горе са Србијом 1918. године, подупрли су и КПЈ, још од свог Трећег конгреса у Бечу 1926. године, и италијански фашистички окупатор са својим домаћим послушницима у Другом свјетском рату, када се отвара питање „аутокефалности Црногорске православне цркве”. Ове двије струје након рата су се слиле. Идеолошка основа црногорског сепаратизма темељи на идеолошкој матрици о „великосрпском хегемонизму” и „окупацији Црне Горе 1918”, када је „укинута црногорска црква”. По успостављању вишестраначја у политичком систему у Црној Гори, ова идеологија изродила је неколико политичких странака, више институција и невладиних организација културе и – невладину организацију „Црногорска православна црква”.

Кључне речи: Православље, Црна Гора, Српска православна црква, Црногорска православна црква, дезинтеграције.

Почетком Другог свјетског рата, дио Црногорске странке, сепаратистички одређен, предвођен Секулом Дрљевићем, ставио се на службу фашистичкој Италији која је окупира Црну Гору.

У својој књизи „Балкански сукоби 1905-1941”, објављеној у 1944. у Загребу, у НДХ, став о Црногорцима као несловенима, као потомцима Илира, засновао је, поред осталог, на теорији расе нацисте Алфреда Розенберга који је у Нирнбершком процесу осуђен на смрт.⁵²⁷ Он је црногорски национализам

⁵²⁷ <https://montenegrina.net/balkanski-sukobi-1905-1941-godine-dr-sekula-drljevic> - посјећено 29.8.2024.

утврдио и религијским: „Црногорска црква кроз све вјекове није била ни у каквој зависности од било које православне цркве, па ни од цариградске патријаршије”.⁵²⁸ (...) „Одлучујућа је чињеница, да Црногорци имају своју религију, своје црногорославље и да су остајући вјерни њему вјерни самима себи”.⁵²⁹

То је било сасвим у складу са Уставом који је италијански окупатор био припремио „Сувереној и независној држави Црној Гори”, НДЦГ. Устав је требало усвојити на Уставотворној скупштини, али устанак црногорског народа (у којем је било и комуниста) 13. јула 1941. године распршио је тај наум.

У Општим одредбама овог Устава, Члану 4, писало је:

„Поштују се све религије. Слободно испољавање вјере и обављање вјерских обреда зајамчено је законом.

Црногорска православна црква је аутокефална: она не зависи ни од једне друге стране Цркве.”⁵³⁰

Паралелно са овом фашистичком доктрином, комунисти су у Црној Гори већ у јесен 1941. године, ушавши у „другу фазу револуције”, отпочели обрачун са свештенством Српске православне цркве, као „домаћом реакцијом”, иако је у Тринаестојулском устанку 1941. године учествовало 25 свештеника СПЦ⁵³¹, због чега су Италијани њих 10 интернирали, а 19. јула у Риједи Црнојевића стријељали свештеника Богића Јовићевића.⁵³²

Један дио свештеника прикључио се Народноослободилачком покрету којег је предводила Комунистичка партија Југославије. „Православно свештенство Црне Горе и Боке”, које је чинило свештенство које се прикључило комунистима, са своје прве скупштине, одржане 16. јуна 1942. на Тјентишту, издало Посланицу којом се одриче „свештеника издајника”.⁵³³

Оснивањем Вјерског одсијека, 16. новембра 1943. у Колашину, као једног од седам органа Извршног одбора Земаљског антифашистичког вијећа народног

⁵²⁸ Исто.

⁵²⁹ Исто.

⁵³⁰ Црногорски Устав из 1941, приредио Славко Бурзановић, МАТИЦА, зима 2010, стр. 270

([http://www.maticacrnogorska.me/files/44/12%20crnogorski%20ustav%20iz%201941.%20\(priredio%20slavko%20burzanovic\).pdf](http://www.maticacrnogorska.me/files/44/12%20crnogorski%20ustav%20iz%201941.%20(priredio%20slavko%20burzanovic).pdf) – посјећено 29.8.2024.)

⁵³¹ З. Фолић, *Атеизам власти у Црној Гори – Марксизам и религија*, Историјски записи – 4, Историјски институт Црне Горе, Подгорица, 1995, стр. 200, нап. 17 (у даљем тексту = *Атеизам власти*);

⁵³² Исто, нап. 18.

⁵³³ Исто, 201, нап. 24.

ослобођења Црне Горе, ови свештеници су се и формално прикључили комунистима.⁵³⁴

Другој скупштини православног свештенства одржаној је 15. децембра 1943. године у Жупи Никшићкој присуствовало је 15 свештеника. Они су веома оштро осудили антикомунистичке иступе Митрополита црногорско-приморског Јоаникија. Вјерски одсијек је 21. децембра свем свештенству Црне Горе и Боке забранио да на богослужењима помиње митрополита Јоаникија.⁵³⁵

Тридесет свештеника, теолога и богослова који су присуствовали трећој скупштини православног свештенства, одржаној 17. фебруара 1944. године у Колашину, издали су проглас народу Црне Горе и Боке: „Све одлуке АВНОЈ-а одговарају животним интересима нашег народа и његове будућности...”⁵³⁶

Прерастањем Земаљског антифашистичког вијећа народног ослобођења Црне Горе и Боке (ЗАВНОЦГБ), 15. јула 1944. године, у Црногорску антифашистичку скупштину народног ослобођења (ЦАСНО), као највише представничко, законодавно и извршно тијело Народноослободилачког покрета на подручју Црне Горе, при њеном Предсједништву 17. јула је основана Комисија за вјерска питања.⁵³⁷

Идеолошка конфронтација са комунистима, који су крајем 1941. и почетком 1942. године над њиховим политичким противницима починили бескрупулозне злочине („лијеве грешке”), већину свештеника, и самог митрополита Јоаникија, „гурнули” су ка националистичким снагама.

Као одговор на скупштину комунистима оданих свештеника која је одржана у Жупи Никшићкој 15. децембра 1943. године, у Никшићу је 29. децембра одржан скуп свештеника архијерејских намјесништава никшићког, шавничког и колашинског са којег је издат проглас веома оштре антикомунистичке реторике.⁵³⁸

Митрополит Јоаникије је 29. јануара 1944. године издао рјешење које се односили на свештенике који су се у рату прикључили комунистима, који су „служећи комунизму а не Цркви тиме дужност напустили и починили тешке кривице по канонско-законским прописима.” По овом рјешењу, шест

⁵³⁴ Исто, нап. 25.

⁵³⁵ Исто, нап. 26.

⁵³⁶ Исто, стр. 202, нап. 27.

⁵³⁷ Исто, нап. 28.

⁵³⁸ А. Стаматовић, *Историја Митрополије црногорско-приморске (1918-2009)*, Подгорица, 2014, 169-170, нап. 34: АМЦП, фонд МА, ф. 1944.г. (у даљем тексту= *Историја Митрополије*)

свештеника стављено је под забрану свештенодјејства. Тако су прибројани петорици свештеника који су раније подвргнути казни.⁵³⁹

Митрополит црногорско-приморски Јоаникије је у извјештају Светом архијерејском синоду СПЦ 1. фебруара 1944. године написао: „Комунизам је овамо нанио велика зла народу. Љуте ране на нашем националном организму једнако крваре... Црква је жестоко страдала. Седамнаест браће наше свештеника убијено је. Цркве, молитвени домови, похарани, многи манастири порушени и попаљени. Свештеници су били присиљени да бјеже испред очигледне опасности и да се склањају у градове, док се мало проведри и они врате својој пастви...”⁵⁴⁰

У рату и одмах након њега убијено је 98 свештеника Митрополије црногорско-приморске. То је било приближно 44 одсто од укупног броја православног свештенства у Црној Гори.⁵⁴¹ Један мали број свештеника убили су Њемци и Италијани. Остале – комунисти. Међу њима, средином јуна 1945. године, и Митрополита црногорско-приморског Јоаникија.⁵⁴²

Дакле, већина свештенства Митрополије црногорско-приморске било је антикомунистички опредјељено. Само петнаестак свештеника било наклоњено комунистима, углавном оних чији су чланови породице били са комунистима, а само пола од њих прикључили су се партизанима или комунистичким органима власти.⁵⁴³

Управо свештеници који су им се прикључили, комунистима су послужили за пребацивање тежишта њиховог даљег обрачуна са Митрополијом црногорско-приморском Српске православне цркве у духовну раван. Тај обрачун траје до ових дана.

Вјерска комисија при Предсједништву ЦАСНО 26. новембра 1944. године упутила је допис среском одбору Андријевице у којем каже:

„Приликом свих богослужења свештенство и монаштво дужно је помињати на богослужењима:

⁵³⁹ Исто, стр. 171, нап. 37.

⁵⁴⁰ Исто, 172, нап. 38.

⁵⁴¹ З. Фолић, *Атеизам власти*, стр. 208, 52: По подацима из 1941. у Црној Гори је било 188 православних свештеника и 33 калуђера.

⁵⁴² Ј. Пламенац, *„Душа на небу, тело у плитком гробу”*, *Српско наслеђе*, Београд, 1998, број 8, 60-67.

⁵⁴³ А. Стаматовић, *Кратка историја Митрополије црногорско-приморске са шематизмом за 1999. годину*, Светигора, Цетиње, 199, 61 (У даљем тексту = *Кратка историја*)

1. Врховноје правитељство и народноју ослободилоскоју војску – да помјанет господ Бог.

2. Архиепископа Пећког митрополита београдско-карловачког и патријарха српског, господина др Гаврила.⁵⁴⁴

За наредну, просту, 1945. годину „Вјерска комисија при Претсједништву ЦАСНО”, у штампарији ЦАСНО-а, одштампала је црквени цепни календар, са „Смрт фашизму – слобода народу!” у заглављу. Текст на првој страници Календара почиње са „Света народно-ослободилачка борба...”, а завршава пасусом:

„Тим палим друговима, таквим херојима и јунацима који падоше на пољима славе за част и слободу домовине родољубиво борбено Светосавско свештенство наше православне Цркве у знак сјећања њиховој сјени посвећује овај календар.”⁵⁴⁵

Колика је била моћ Вјерске комисије свједочи и податак да је она 31. јануара 1945. године, „у духу народних потреба”, постављала и премјештала свештенике.⁵⁴⁶

Под утицајем Вјерске комисије, дио свештеника који је преживио комунистички погром одржао је 14. и 15. јуна 1945. године у Никшићу скупштину и донио Резолуцију.⁵⁴⁷ У њој је тражено:

1) „Да се Православна црква у Југославији организује тако да буду равноправни сви православни без обзира на националну припадност”. 2) Не може примити митрополита Јосифа за администратора Митрополије „због његовог тобожњег противнародног рада и због тога што сматра да им је наметнут, него тражи за администратора епископа тимочког господина Емилијана”. 3) Пошто не постоји ни архијерејски заменик ни Црквени суд „оснива своје привремено Свештеничко удружење које ће предложити архијерејскога заменика, да он у споразуму са администратором (...) оживи црквени живот у Црној Гори и установи искрене односе са тамошњим државним

⁵⁴⁴ З. Фолић, *Атеизам власти*, 200, нап. 44.

⁵⁴⁵ Б. Алексић, С. Крстајић, *Трговци душама – дукљанско-монтенегрински вјерски трафикинг у свјетлости докумената*, Омладински интелектуални центар, Никшић, 2005, 13-14 (у даљем тексту = *Трговци душама*)

⁵⁴⁶ Ј. Јањић, *Културолошка димензија деловања Српске православне цркве у другој половини XX века (1945-2000)*, докторска дисертација, Универзитет „Дон Незбит”, Факултет за културу и медије, Београд, 2017, 53, нап. 141.

⁵⁴⁷ Ђ. Слијепчевић, *Историја Српске православне цркве, књига трећа, ЈРЈ*, Београд, 2002, 166.

властима”. 4) Да ово Свештеничко удружење „преузме иницијативу за сазив свештеничке скупштине православног свештенства Југославије ради оснивања Централног свештеничког удружења са задатком, да хитно регулише положај Православне цркве у нашој земљи и односе између Федеративне Југославије и наше Православне цркве пошто то није учинио данашњи Синод СПЦ и да такво држање Светог синода не одговара интересима народа и Свете цркве, преко које се не могу спроводити никакве великосрпске шовинистичке идеје”. 5) „Да се изведе демократско црквено уређење тако да се измени Закон и Устав СПЦ како би се дало право народу и свештенству да директно учествује у избору свих црквених представника.”⁵⁴⁸

„У овој Резолуцији падају нарочито у очи две поенте: уместо СПЦ помиње се православна црква, а СПЦ се подмеће да спроводи 'велико-српске шовинистичке идеје'. Затим се тражи 'демократско црквено уређење', принцип који није у православној цркви примењиван. Истакнуто је, даље, да ће 'свештеничка управа' преузети управу цркве до доласка администратора и одређивања архијерејског заменика.”⁵⁴⁹

Однос комунистичког режима према Митрополији црногорско приморској Српске православне цркве успостављен у рату и убрзо након њега продужио се све вријеме његовог трајања, да би и након његовог пада, управо на тим идеолошким основама, '90-тих година прошлог вијека била основана Невладина организација „Црногорска православна црква” и потом, у вријеме режима Мила Ђукановића, спроведено јуристичко насиље над Црквом.

Након што се патријарх Гаврило Дожић вратио у земљу из нацистичког логора Дахау, 1946, Свети архијерејски сабор је наредне године за митрополита црногорско-приморског изабрао викарног епископа моравичког Арсенија Брэдваревића.⁵⁵⁰ Он је у Митрополији затекао веома тешко стање: свештеничко удружење било је у функцији комунистичких власти, Цркви је био одузет, и даље је одузимао, велики дио имовине, свештеници су остали без прихода па су или одлазили из Црне Горе или су се запошљавали у државним службама и предузећима,⁵⁵¹ цркве су скрнављене, у њих је утјеривана стока, народ се одбио од Цркве...

Митрополит Арсеније покушао је да среди прилике у Митрополији у складу са црквеним канонима.

⁵⁴⁸ Исто, 166-167.

⁵⁴⁹ Исто, 167.

⁵⁵⁰ Исто, 195.

⁵⁵¹ А. Стаматовић, *Кратка историја*, 62.

Удружење свештеника је 10. маја 1952. године на Цетињу одржало ванредну скупштину са које је издало саопштење у којем се каже: „Скупштина је са жаљењем констатовала да митрополит црногорско приморски Арсеније не признаје рад Удружења. Умјесто тога он ствара раздор међу црногорским свештенством, и чланове удружења назива антихристима... Поред осталог не дозвољава да се свештеник из Црне Горе назива црногорским већ свештеником Српске православне цркве.”⁵⁵²

Комунистичке власти су га, крајем јула 1954. године, са још седморицом свештеника Митрополије црногорско-приморске, у монтираном судском процесу, осудили на једанаест и по година затворске казне.⁵⁵³ Казна му је скраћена и 1960. године је изашао из затвора. Власти му нијесу дозволиле да се врати у Митрополију.⁵⁵⁴

У таквој атмосфери, 1952. године, како је објавила „Борба”, Влада Народне Републике Црне Горе понудила је Ивану Мештровићу да изради споменик Његошу. Мештровић је ту понуду прихватио...⁵⁵⁵ „Ми сматрамо да би таквом споменику као великом умјетничком дјелу у славу Његоша, најбоље одговарали мотиви из Његошеве и народне епике, а не црквено-религиозни мотиви”, писао је Мештровићу 21. маја 1952. године Блажо Јовановић, у то вријеме први човјек комунистичког режима у Црној Гори.⁵⁵⁶

Одређено да се споменик Његошу гради на Ловћену. „Споменик би био маузолеј” каже у писму Мештровићу Блажо Јовановић, иако је још 1925. године, приликом другог преноса Његошевих костију на Ловћен, било одређено да се споменик Његошу подигне на Цетињу.⁵⁵⁷

„Одлуку Владе из 1952. г. ја никада нисам видео, нити је икада достављена суду, што смо ми инсистирали, а иста није објављена ни у Службеном листу Црне Горе... Питање је да ли та одлука уопште постоји у писменој форми”, рекао је у једном интервјуу адвокат Никола Радовић, који је заступао Митрополију црногорско-приморску у спору против Републике Црне Горе.⁵⁵⁸

⁵⁵² З.Фолић, *Атеизам власти* 223-224, нап. 112.

⁵⁵³ В. В. Џомић, *Страдање Српске цркве од комуниста*, књига прва, Светигора, Цетиње, 2003, 31.

⁵⁵⁴ Исто, 33.

⁵⁵⁵ Ј. Пламенац, „Његошево проклетство”, Глас Боке, бр. 44, новембар 2012, 51.

⁵⁵⁶ Исто.

⁵⁵⁷ Исто.

⁵⁵⁸ Исто.

Ипак, Скупштина општине Цетиње 9. децембра 1968. године донијела је одлуку о преузимању обавезе Владе НР Црне Горе из 1952. године о подизању маузолеја на Ловћену.⁵⁵⁹

Да би маузолеј могао бити подигнут на врху Ловћена, ваљало је прво Митрополији одузети земљиште на којем је била изграђена црква. Скупштина општине Цетиње је то земљиште прогласила „братственичким комуном Његуша” у којем је сваки племеник имао „једнако право на идеални дио”. Митрополију црногорско-приморску прогласила је за „Црногорску православну цркву која се налази у нередовном стању, она нема канонски изабраног митрополита, нити Светог синода, те у њено име нико не може покретати било какав спор”. Цркву на Ловћену прогласила је „архитектонским, културно-историјским објектом.”⁵⁶⁰

Наредне године, 3. новембра 1971, Скупштина општине Цетиње донијела је одлуку о „дислокацији Капелице са Ловћенског језерског врха, подигнуте 1925. године”. Градња маузолеја, око цркве, већ је увелико била почела.⁵⁶¹

У међувремену, у мају 1961. године, за митрополита црногорско-приморског изабран је Данило Дајковић.⁵⁶² У свом првом извјештају Светом архијерејском синоду СПЦ, 15. маја 1962. године, написао је: „Мислимо, да не можемо погријешити ако кажемо да смо наишли на једно расуло...”⁵⁶³ И сви његови извјештаји у наредних скоро три деценије свједоче о изузетно тешком стању за Цркву у Црној Гори, о бруталној атеизацији друштва која је за посљедицу имала економско исцрпљивање свештенства које је напуштало своју службу, радикално осиромашење Цркве којој у аграрној реформи одузет велики дио земље, коначно одбијање народа од Цркве...

Однос власти према Римокатоличкој цркви и Исламској заједници у Црној Гори није био тако радикалан као према Православној цркви.⁵⁶⁴ У извјештају Синоду од 25. априла 1967. године митрополит Данило је написао: „Не би требало заборавити да Ми имамо на својој територији двије

⁵⁵⁹ Исто.

⁵⁶⁰ Исто, 52.

⁵⁶¹ Исто.

⁵⁶² А. Стаматовић, *Кратка историја*, 63.

⁵⁶³ А. Стаматовић, *Историја Митрополије*. 259, нап. 34.

⁵⁶⁴ Исто, 293-294.

римокатоличке бискупије, које не дријемају, већ пуном паром раде и настоје да све наше слабости искористе да свој утицај што више прошире”.⁵⁶⁵

У извјештају Синоду од 9. априла 1984. године митрополит Данило указује на проблеме са властима на нивоима општина и мјесних заједница „које као за инат настоје да све што је црквено (нарочито непокретно имање) присвоје, како би га као своје лично дијелили појединим предузећима, или приватним лицима”. Вођено је мноштво судских спорова, „али нажалост црква није никада и ниједан спор добила”.⁵⁶⁶ И у извјештају наредне године Митрополит је констатовао исто.⁵⁶⁷

Митрополит Данило се успротивио рушењу цркве Светог Петра Цетињског на ловћенском врху. Против њега је Јавно тужилаштво Црне Горе 22. маја 1969. године поднијело Скупштини СР Црне Горе предлог за покретање кривичног поступка због „кривичног дјела злоупотребе вјере и Цркве у политичке сврхе”.⁵⁶⁸ Претходно, 18. марта исте године, испред Цетињског манастира организоване су против митрополита Данила демонстрације, једине у комунистичкој Црној Гори, у којима су учествовали партијски активисти, полицајци у цивилу, радници неколико цетињских предузећа и цетињски гимназијалци.⁵⁶⁹

Став митрополита Данила према рушењу цркве Светог Петра Цетињског на Ловћену, да би на њено мјесто био изграђен маузолеј Његошу, подржао је и Свети синод Српске православне цркве.⁵⁷⁰

Ово упорно непристајање митрополита Данила и Светог синода СПЦ на рушење цркве на Ловћену, у самом врху комунистичких власти у Црној Гори разбудило је идеју о „одвајању црногорске цркве” од СПЦ. Ова идеја није била оригинална. Видјели смо, још 1944. године изнио ју је Секула Дрљевић у књизи „Балкански сукоби 1905-1941”, а претходно, 1941. године, јасно дефинисао италијански окупатор у Члану 4 Устава „Суверене и независне државе Црне Горе” који, због Тринаестојулског устанка црногорског народа, није усвојен. И била је у духу прве тачке Резолуције скупштине свештенства одржане 14. и 15. јуна 1945. године у Никшићу: „Да се Православна црква у Југославији организује

⁵⁶⁵ Исто, 294, нап. 176.

⁵⁶⁶ Исто, стр. 293, нап. 173.

⁵⁶⁷ Исто, нап. 174.

⁵⁶⁸ А. Радовић, „Примједбе на оптужбу Вишег државног тужилаштва”. Архив Митрополије црногорско-приморске, АЕМбр. 1251, 18.7.2011. год.

⁵⁶⁹ А.Стаматовић, *Историја Митрополије*, 316

⁵⁷⁰ Исто.

такo да буду равноправни сви православни без обзира на националну припадност". Ова скупштина заказана је и одржана под утицајем Вјерске комисије, основане 17. јула 1944. године при Предсједништву Црногорске антифашистичке скупштине народног ослобођења (ЦАСНО).

Код предсједника Извршног вијећа СР Црне Горе Видоја Жарковића 3. марта 1969. године одржана је сједница Републичке комисије за вјерска питања „по питању става Српске православне Цркве о подизању Његошева споменика на Ловћену". Предсједавајући, Вељко Милатовић, казао је:

„Распитао бих расположење удружења свештеника у Црној Гори, можда и једном алузијом у одговору цркви провукао кроз уши да би могло доћи до покрета о одвајању црногорске цркве од таквог Синода. Колико би Удружење било расположено испитати и видјети? Сматрам да иза става Српске православне цркве по питању Његошева споменика је национализам и антихрватство. У одговору цркви бити одмјерен а јасан и одлучан."

Колико је ово питање било важно црногорској комунистичкој власти свједочи и састав присутних сједници Републичке комисије за вјерска питања: Веселин Ђурановић, предсједник ЦКСК; Вељко Милатовић, предсједник Скупштине ДР Црне Горе; Видоје Жарковић, предсједник Извршног вијећа; Драго Вучинић, предсједник Републичке конференције ССРН; Доброслав Ђулафић, секретар ЦКСК; Велизар Перуновић, предсједник Републичке комисије за вјерска питања и Божо Мартиновић, секретар Комисије.⁵⁷¹

Да су, потом, власти кренуле у реализацију одвајања Митрополије црногорско-приморске од Српске православне цркве, показало се 1984. године.

Др Божидар Тадић, потпредсједник Извршног вијећа и предсједник Републичке комисије за односе са вјерским заједницама и Божидар Караџић, секретар ове Комисије, 19. септембра 1984. године посјетили су Митрополита црногорско-приморског Данила на Цетињу. Према „строго повјерљивим, само за личну употребу" биљешкама, „друго питање је покренуо др Божидар Тадић, и односило се на мишљење Митрополита о могућности да се замонаши Миращ Дедеић, теолог из Зенице, поријеклом из Црне Горе (из околине Мојковца или Бијелог Поља), који је студирао у Риму и Москви, за кога се сматрало да би могао бити један од кандидата за викарног епископа, односно за митрополита црногорско-приморског". Митрополит је на то рекао да „Дедеића добро познаје и да је пратио његов рад дуго година; да црквени закони не дозвољавају могућност замонашења свештеника који је ван црногорске епархије дуже од 6 мјесеци, а Дедеић не живи у Црној Гори више од 30 година; да није сигуран што

⁵⁷¹ Б. Алексић, С. Крстајић, *Трговци душама*, 30-31.

је Дедеић завршио, јер га није обавјештавао о тим питањима, иако је на његову молбу интервенисао код московског Митрополита да га прими на теолошки факултет у Москви; да се Дедеић женио у Паризу, али је то крио; да му се не може вјеровати, те, и да дозвољавају црквени канони не би га замонашио”.⁵⁷²

Ко је Мираш Деде(ј)ић, којег је црногорска комунистичка власт препоручила митрополиту Данилу Дајковићу за његовог наследника на трону цетињских митрополита?

Епископу милешевском Макарију у Пријепољу Мираш Дедеић је 28. августа 1953. године из Павиног Поља упутио молбу да га препоручи Светом Синоду СПЦ ради пријема у Богословију у Призрену. Молба је одбијена јер је међу пријављенима било „бољих кандидата”.⁵⁷³

Овога пута из Зенице, Дедеић је 14. октобра 1959. године упутио молбу патријарху српском Герману да га препоручи код Светог синода СПЦ за пријем у Богословију. Овога пута је примљен.⁵⁷⁴

Управи Српске православне Богословије у Призрену 6. фебруара 1961. године предао је молбу, „пошто је слабог здравља и потребна му је дијетална исхрана”, да школовање настави у истој школи „као редован екстерни ученик”. Био је редовни ученик 2. разреда, знатно старији од осталих ученика у овом разреду. Његов допис ректор Богословије у Призрену Методије Муждрекa прослиједио је Светом архијерејском синоду СПЦ с препоруком да Дедеић даље школовање наставио као редовни екстерни ученик у Богословији „Светог Саве” у Београду. У том пропратном допису архимандрит Методије написао је да је Дедеић рођен 10. маја 1938. године у Павином Пољу.⁵⁷⁵

Мираш Дедеић је 24. октобра 1969. упутио молбу митрополиту Данилу да га код Светог архијерејског синода препоручи за наставника у Монашкој школи у Острогу.⁵⁷⁶ Митрополит Данило његову молбу прослиједио је Синоду уз пропратно писмо у којем је написао: „Молиоца познајемо и мислимо да би одговарао мјесту наставника, али обзиром да није у чину сматрамо да би више одговарао у некој од наших богословија, него у Монашкој школи”. Очито, Митрополит је према Дедеићу већ тада имао однос који је исказао и приликом сусрета са др Божидаром Тадићем и Божидаром Караџићем 1984. године.⁵⁷⁷

⁵⁷² Исто, 41.

⁵⁷³ Исто, 17.

⁵⁷⁴ Исто, 18.

⁵⁷⁵ Исто, 19.

⁵⁷⁶ Исто, 24.

⁵⁷⁷ Исто, 25.

Ипак, декретом Светог архијерејског синода, који је потписао патријарх Герман упркос сугестији митрополита Данила – неуобичајено у унутрашњим односима Цркве – Мираш Дедеић је постављен за суплента (предавача) Монашке школе у Острогу.⁵⁷⁸ Однос митрополита Данила према Дедеићу показао се оправданим, јер његовим доласком у Монашку школу у Острогу она је угашена.⁵⁷⁹

Свети архијерејски синод 6. октобра 1970. године донио је одлуку којом укида радно мјесто Мираша Дедеића у Монашкој школи у Острогу пошто су „30. септембра 1970. године шест ученика II разреда и један ученик I разреда, без одобрења и разлога, самостално напустили школу”. Синод је Дедеића ставио на располагање митрополиту Данилу, а овај га је поставио за „писара-приправника ЕУО”.⁵⁸⁰

На званичном сајту „Црногорске православне цркве” стоји да је „Архиепископ цетињски и митрополит црногорски † Михаило” (Мираш Дедеић) рођен 8. новембра 1938. године у селу Рамово Ждријело, срез шаранско-шавнички. Завршио је поламатуру у Томашеву (Шаховићи). Потом је похађао два разреда Богословије у Призрену. „Због националнога изјашњавања као Црногорац, морао је напуштити богословско школовање у Призрену”.⁵⁸¹ Ова тврдња коси се са документима Призренске богословије о његовом школовању.⁵⁸²

Како даље стоји у његовој биографији на сајту „Црногорске православне цркве”, завршио је Реалну класичну гимназију у Призрену. Потом студирао педагогију на Приштинском универзитету и завршио Теолошки факултет у Београду 1969. године. Годину дана био је суплент у Монашкој школи у Острогу. Постдипломске студије на Папском орјенталном институту завршио је 1973. године. Онда је похађао и постдипломске студије на Руској духовној академији Светога Сергија у Загорску. У Бечу је рукоположен у чин ђакона 29. јуна 1988. године, а наредног дана у чин свештеника. Био је под јурисдикцијом

⁵⁷⁸ Исто, 26.

⁵⁷⁹ Исто, стр. 24.

⁵⁸⁰ Исто, 27-28.

⁵⁸¹ Званични сајт „Црногорске православне цркве”, Архиепископ цетињски и митрополит црногорски † Михаило (www.cpc.org.me/црква/устројство/архиепископ-цетињски-и-митрополит-цр – посјећено 30.8.2024.)

⁵⁸² Види напомену 49.

Цариградске патријаршије, „све до званичне и неопозиве оставке у Грчкој православној цркви у Риму”, како пише у овој његовој биографији.⁵⁸³

Након смрти Јосипа Броза 1980. године у још увијек јединственој Југославији букнули су национализми утемељени на комунистичкој идеолошкој доктрини о „великосрпском хегемонизму”: хрватски, албански, словеначки али и – црногорски. Црногорски национализам изродио је црногорске сепаратисте. Њима су осамдесетих година хрватски медији били широм отворили врата.

По успостављању вишестранаца у политичком систему у Црној Гори, 1990. године основане су двије сепаратистичке странке: Либерални савез и Црногорски федералистички покрет. Уједињењем више политичких субјеката сродних програмских начела, 1993. године основана је такође сепаратистичка Социјалдемократска партија Црне Горе... Тих година црногорски сепаратисти основали су и више медија и културних институција.

Црногорским сепаратистима од посебног значаја било је питање Цркве. Њихова тврдња да је „Црногорска православна црква” била аутокефална, заснива се на тези да је регент-краљ државе Срба, Хрвата и Словенаца Александар Карађорђевић 1920. године укинуо аутокефалну Црногорску православну цркву,⁵⁸⁴ да је „нелегална и нелегитимна 'одлука' Св. синода Црногорске православне цркве о 'уједињењу' са Српском православном црквом”⁵⁸⁵ и мноштву изјава у историјским изворима о „Црногорској цркви”, „Црногорској православној цркви” и њеној „аутокефалији”.⁵⁸⁶

Теолог, историчар и правник-каноник Љубомир Дурковић Јакшић тврди да „Епархија Црне Горе није никада канонски ни од кога тражила аутокефалију нити јој је ико то право канонски дао, и зато је никада није ни имала.”⁵⁸⁷

⁵⁸³ Званични сајт „Црногорске православне цркве”, Архиепископ цетињски и митрополит црногорски † Михаило (www.cpc.org.me/црква/устројство/архиепископ-цетињски-и-митрополит-цр – посјећено 30. августа 2024.)

⁵⁸⁴ Г. Секуловић, *Сто година укинућа Црногорске православне цркве*, Црногорски културни форум (ЦКФ), Цетиње, 2020, 9.

⁵⁸⁵ Исто, 27.

⁵⁸⁶ Н. Ацић, „Прегршт доказа да је Црногорска православна црква била аутокефална”, Монтенегрина (https://www.montenegrina.net/pages/pages1/religija/dokazi_autokefalnosti_cg_crkve_n_adzic.htm – посјећено 31. августа 2024.)

⁵⁸⁷ Љ. Дурковић-Јакшић, *Митрополија црногорска никада није била аутокефална*, Свети архијерејски синод СПЦ и Митрополија црногорско приморска, Београд-Цетиње, 1991, 69.

Што се заправо збило те 1920. године и како је то „Црногорска православна црква” била „аутокефална”?

Ослобођењем српског народа од турског и аустро-угарског ропства, и потом оснивањем Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, створени су услови за духовно и административно уједињење шест црквених цјелина укоријењених у Пећкој патријаршији, која је укинута 1766. године. Тај процес трајао је од 1918. до 1920. године.

Ових шест црквених цјелина су опстале у различитим државним и црквеним системима. Након укидања Пећке патријаршије, Карловачка митрополија је *de facto* постала самостална, али не и аутокефална *de iure*; Цетињска митрополија је функционисала самостално, али никада није била и аутокефална *de iure*; Црква у Србији је била прво аутономна, а потом, једина од ових шест цјелина, и аутокефална *de iure*; Црква у Босни и Херцеговини је била аутономна; Црква у Далмацији и Боки Которској је имала вјерске слободе; Црква на простору Косова и Метохије и Македоније је у турском ропству и под управом Васељенске патријаршије остала све до балканских ратова 1912. и 1913. године.

На Првој конференцији у Сремским Карловцима 18. децембра 1918. године епископи су основали Привремен одбор, чији задатак је био да изврши припреме уједињења дјелова Српске цркве из области које су ушле у састав Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. На Другој конференцији, која је одржана у Београду 26. маја 1919 године, формирали су Средишњи архијерејски сабор уједињене Српске православне цркве.

Одлуку Средишњег архијерејског сабора уједињене Српске православне цркве о успостављању јединства Пећке патријаршије озваничио је регент Александар Карађорђевић краљевским указом од 17. јуна 1920. године. Јединство Пећке патријаршије свечано је проглашено 12. септембра 1920. године.

Цариградски патријарх Мелентије IV 19. фебруара 1922. године издао је томос којим је призната аутокефална уједињена Српска православна црква.⁵⁸⁸

Питање легитимности Митрополије црногорско-приморске Српске православне Цркве у Црној Гори је постављено и прије јавног разбукувања црногорског национализма и сепаратизма. Митрополит Данило је покренуо судски поступак код Уставног суда Југославије против СР Црне Горе и општине

⁵⁸⁸ Ј. Пламенац, „Сто година успостављања јединства Пећке патријаршије”, Зборник сажетака са научног скупа „800 година аутокефалности Српске православне цркве”, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Косовска Митровица, 2019, 61-62.

Цетиње за оцјену уставности рушења цркве на Ловћену. Уставни суд се 8. јула 1970. године прогласио ненадлежним и поступак је уступио Уставном суду СР Црне Горе. Сазнавши за ово, Општина Цетиње се обратила Уставном суду СР Црне Горе, „да би имао јасне предоцбе о поднесеној тужби”: „Црногорска православна црква сада се налази у нередовном стању, она нема канонски изабраног митрополита, нити Светог Синода, те у њено име нико не може покретати било какав спор. Аутокефална Црногорска православна црква доведена је у нередовно стање фактичким престанком црногорске државности.”⁵⁸⁹

Потпредсједник Извршног вијећа СР Македоније др Трајче Грујоски 21. фебруара 1978. године потпредсједнику Извршног вијећа СР Црне Горе Радивоју Брајовићу доставио је елаборат „Активна легитимација Српске православне цркве за покретање спора пред југословенским судовима и аутокефалност Црногорске православне цркве”, уз опаску „Верујем да ће Те интересовати”. У њему се практично износи програм формирања „аутокефалне црногорске цркве” на темељима комунистичке идеолошке матрице о „великосрпском хегемонизму” и „окупацији Црне Горе 1918”, када је „укинута црногорска црква”.⁵⁹⁰

На Цетињу је 1990. године основан „Одбор за обнављање аутокефалности Црногорске православне цркве”. Одбор је имао 29. чланова.⁵⁹¹

За поглавара своје „аутокефалне цркве” нашли су у то вријеме клирика Америчке православне цркве, некадашњег дечанског игумана, Антонија Абрамовића.

Антоније Абрамовић рођен је 16. јула 1919. године у Ораховцу, у Боки. Свјетовно име било му је Илија. По свршетку ниже гимназије у Котору 1935. године, био је служитељ у манастиру Прасквица. У манастир Високи Дечани отишао је 1937. године. Ту је 1941. године завршио монашку школу. У свештенички чин рукоположен је 1941. а замонашен у малу схиму 1943. године. Дечански игуман постао је 1950. године. Од 1947. до 1951. године завршио је Богословију у Призрену. Након 1955. године био је настојатељ манастира Пећка Патријаршија, па манастира Раковица и, након једног периодаведеног у Америци, био је старјешина манастира Савина, а од 1961. године манастира Моштаница у Бањалучкој епархији. У Грчку је отишао 1962, а наредне године у Канаду.⁵⁹²

⁵⁸⁹ А. Стаматовић, *Историја Митрополије*, 372-373.

⁵⁹⁰ Б. Алексић, С. Крстајић, *Трговци душама*, 277-278.)

⁵⁹¹ Исто, 109.

⁵⁹² А. Стаматовић, *Историја Митрополије*, 401-402.

Митрополит Црногорско-приморски Данило Дајковић 1. јула 1968. године послао је допис Архијерејском намјесништву бококоторском:

„Архимандрит Антоније Абрамовић из Канаде обратио Нам се је и молио да му дозволимо да служи у Савини или другом храму у који буде дошао у Југославији. Епископ Сава данас нас извјештава да је Антоније учествовао у расколу са Драгољубом Миливојевићем (ранији Дионисије) па када су се завадили пошао је у Руску цркву, за све то не дозволити му да служи. Према томе ако се код Вас јави архимандрит Антоније не дозволити му да служи ма какво богослужење.”⁵⁹³

Дописом од 27. октобра 1993. године настојатељ подворја РПЦ у Београду митрофорни протојереј Василије Тарасјев извјестио је поглавару Америчке православне цркве митрополита Теодосија „да је архимандрит Антоније Абрамовић дао пристанак да постане поглавар 'аутокефалне' црногорске цркве. Именовање ће бити 31. октобра 1993. године у Црној Гори – град Цетиње.” У овом допису навео је и да је Константинопољски патријарх Вартоломеј мјесец дана раније при својој посјети Митрополији црногорско-приморској изјавио да „Црногорска аутокефална црква није никада постојала, не може да постоји и неће постојати до свршетка свијета!”⁵⁹⁴

Поглавар Православне цркве у Америци Архиепископ вашингтонски Митрополит свеамерички и канадски Теодосије архимандриту Антонију Абрамовићу 29. октобра 1993. године послао је писмо:

„Из неколико извора смо добили информације да сте отпутовали у Црну Гору и да се ту представљате као 'да сте краће време викарни епископ Едмонтонa Америчке Православне Цркве'. Такође смо обавештени да планирате прогласити себе за поглавару такозване 'Аутокефалне црногорске цркве'.

Оче Антоније, Ви погрешно представљате и Православну цркву у Америци. Како Вам је добро познато, таква епископска столица у овом тренутку не постоји у нашој Православној Цркви у Америци. Ви обмањујете и себе и друге, и налазите се у великој духовној опасности.

Услед Ваших неисправних и неканонских радњи Ви сте под црквеном забраном и лишени сте свих свештенорадњи, што ступа на снагу сместа данас, 29. октобра 1993...

⁵⁹³ Б. Алексић, С. Крстајић, *Трговци душама*, 22-23.

⁵⁹⁴ Исто, 62-63.

Овим писмом налажемо Вам да се сместа вратите у Канаду и приступите Његовом Преосвештенству епископу Серафиму у Отави да бисте објаснили своје поступке.”⁵⁹⁵

Истог дана Митрополит Теодосије послао је писмо и патријарху српском Павлу у којем му каже: „Архимандрит Антоније Абрамовић није хиротонисан за викарног епископа Едмонта од моје стране или ма кога од епископа Америчке Православне Цркве. Према моме сазнању он није, нити је икада био хиротонисан за Епископа од стране иједне канонске православне јурисдикције у Сјеверној Америци.”⁵⁹⁶

Поглавар Америчке православне цркве Митрополит Теодосије наредног дана извијестио је и Васељенског патријарха Вартоломеја о догађањима у вези Антонија Абрамовића.⁵⁹⁷

Ипак, „На Лучиндан 31. октобра 1993. године на Црногорском сабору под отвореним небом, на Цетињу, испред дворца краља Николе I Петровића Његоша, у духу традиције, Црногорци су изабрали за својега црквеног поглавара Господина Антонија Абрамовића, тадашњег клирика Руске православне цркве у Канади (Торонто).”⁵⁹⁸

Група грађана издала му је „грамату” у којој се каже:

„Ми Црногорци источно-православне вјероисповијести смо на Општецрногорском збору, као традиционалном органу, данас одржаном на Цетињу једногласно одлучили да Ваше Преосвештенство изаберемо за нашег духовног поглавара.”⁵⁹⁹

Поводом овог догађаја, Светозар Маровић, генерални секретар Демократске партије социјалиста, на конференцији за медије 2. новембра 1993. године је рекао: „Догађај на Цетињу, у организацији тзв. Одбора за аутокефалност црногорске цркве, за ДПС није црквени већ политички скуп. Он је лишен било каквих последица по православу цркву у Црној Гори.”⁶⁰⁰ А Мило Ђукановић, председник Владе Републике Црне Горе, 26. децембра 1993, године патријарху српском Павлу послао је увјеравање „да Влада Црне Горе чини све из

⁵⁹⁵ Исто, 65.

⁵⁹⁶ Исто, 66-67.

⁵⁹⁷ Исто, 74-78.

⁵⁹⁸ Званични сајт „Црногорске православне цркве”, „Кратак осврт на историјат Црногорске Православне Цркве” (www.cpc.org.me/хирилица/историја/87-кратак-осврт-на-историјат-црногорске - посјећено 1.9.2024.)

⁵⁹⁹ Б. Алексић, С. Крстајић, *Трговци душама*, 79.

⁶⁰⁰ Исто, 67.

домена своје надлежности, како би очувала неповредивост унутрашњег устројства и живота Српске православне цркве”.⁶⁰¹

Славко Перовић, члан Одбора и предсједник Либералног савеза Црне Горе на трибини ове партије на Цетињу 9. јануара 1994. године прочитао је своје писмо Антонију Абрамовићу које му је упутио поводом његовог доласка на Цетиње на Бадњи дан, 6. јануара, мимо њиховог договора. Објавио га је у партијском гласилу „Либерал”. У њему је Абрамовића подсјетио на њихове сусрете и разговоре. Подсјетио га на све њихове разговоре и договоре о „обнављању аутокефалности ЦПЦ” али и штету која би настала његовим рашчињењем:

„Ви сте, преосвештени, можда заборавили да су највиши представници Либералног савеза учинили све што је било у њиховој дипломатској моћи да се спријечи Ваше рашчињење... Такође Вам могу потврдити да смо предузели све могуће мјере око могућности Вашег хиротонисања... Потпуно смо разумјели Ваш став да не долазите у Црну Гору под извјесном могућношћу рашчињења, схватајући што тај чин значио за Вас лично и колико би уназадио тренутак обнављања Црногорске Цркве... Као гром из ведрa неба погодила нас је вијест о Вашем доласку у Црну Гору, а да претходно нијесте обезбиједили да Вас Америчка црква неће рашчинити. Рекли сте ми да сте приликом прошлог доласка у Црну Гору висили о концу, а да овога пута висите о длаци. И Ви и ја знамо да уколико будете рашчињени хиротонија коју смо имали у руци, остаје недостижан циљ, а питање обнављања Црногорске цркве сурвава се за дужи временски период на судбину секте...”⁶⁰²

Архимандрит Антоније Абрамовић рашчињен је у Америчкој православној цркви. О његовом рашчињењу поглавар Америчке православне цркве Теодосије 23. јуна 1994. године обавијестио је патријарха српског Павла:

„Овим писмом Вас лично увјеравам да су ово рашчињење Антонија Абрамовића потврдили сви чланови Светог Синода Православне Цркве у Америци... Желим да посвједочим да рашчињени Антоније Абрамовић није никада хиротонисан за Епископа Православне Цркве у Америци нити је икад био викарни Епископ Едмонтонa у Канади, у нашој Цркви.”⁶⁰³

Антоније Абрамовић није успио да пронађе неког да га хиротонише. Умро је 18. новембра 1996. године.

⁶⁰¹ Исто, 80-81.

⁶⁰² Исто, 82-83.

⁶⁰³ Исто, 106.

Још 1994. године дошло је до несугласица и подјела међу поборницима „Црногорске православне цркве”. Када је Абрамовић умро, људи из једне групације ступили су у контакт са – Мирашем Дедеићем. Друга групација, коју је предводио историчар др Данило Радојевић, ангажовање Мираша Дедеић за поглавара „Црногорске православне цркве” видјела је као издају. Радојевић га је општужио да је „великосрбин” и „материјалиста”.⁶⁰⁴ Др Радојевић је 14. фебруара 1997. године дао интервју листу „Монитор” у којем је објаснио зашто је против избора Мираша Дедеића.⁶⁰⁵

Мираш Дедеић појавио се на Цетињу 6. јанура 1997. године и на скупу испред Дворца краља Николе „изабран” је за „поглавара Црногорске православне цркве”.⁶⁰⁶

Како је изгледала његова „званична и неопозива оставка у Грчкој православној цркви у Риму”?⁶⁰⁷

Митрополит црногорско-приморски Амфилохије званично се обратио Митрополиту Италије Спиридону са питањем о статусу Мираша Дедеића. Овај му је 11. јула 1996. године одговорио да је „презвитер Мираш Дедеић од 30. новембра 1995. под забраном свештенодјејства на неодређено вријеме, због канонских престапа које је починио против свога црквеног начелства. Света Митрополија Италије проучава могућност захтјева Васељенској патријаршији за лишење истог свештеничког чина.”⁶⁰⁸

„Монитор” од 3. јануара 1997. године објавио је саопштење Одбора Вјерске заједнице православних Црногораца у којем се, поред осталог, каже: „Након упокојења Његовог високопреосвештенства митрополита Антонија, није требало дуго чекати да се појаве мешетари који Црногорској православној цркви нуде насљедника Митрополита, или пак, како кажу, 'старјешину свештенства'. Посебно агресиван однос у томе је испољио изопштени свјештеник Грчке православне цркве из Рима господин Мираш Дедеић, који је, без знања Одбора, био заказао у Подгорици конференцију за штампу, да би себе промовисао за митрополита ЦПЦ. Покојни митрополит Антоније, за живота, и поред Дедеићеве велике упорности, није га прихватио, с обзиром на то да је био увјерен да он неће

⁶⁰⁴ А. Стаматовић, *Историја Митрополије* 415.

⁶⁰⁵ Б.Алексић, С. Крстајић, *Трговци душама* 135.

⁶⁰⁶ Званични сајт „Црногорске православне цркве”, Архиепископ цетињски и митрополит црногорски † Михаило (www.cpc.org.me/црква/устројство/архиепископ-цетињски-и-митрополит-цр – посјећено 1.9.2024.)

⁶⁰⁷ Види напомену 57.

⁶⁰⁸ А. Стаматовић, *Историја Митрополије*, 417.

искрено радити на оживотворењу пројекта обнове аутокефалне ЦПЦ, јер је прије изопштења из Грчке цркве категорички одбио да приступи ЦПЦ.”⁶⁰⁹

Васељенски патријарх Вартоломеј 4. априла 1997. године обавијестио је Патријарха српског Павла да је Свети синод Васељенске патријаршије рашчинио Мираша Дедеића. У Синодском акту Васељенске патријаршије, у којем се говори о разлозима рашчињења Мираша Дедеића, поред осталог пише: „Зато да се нико никада не усуди, ни од клирика, да се заједнички облачи и саслужује са њим, нити од вјерника да га било ко прими или почастује као свештеника или клирика, или да цјелива његову десницу и затражи од њега благослов, јер је под бременом неопростивог лишења чина и неразрјешивог одлучења од господа Сведржитеља.”⁶¹⁰

Рашчињење није било препрека да Мираш Дедеић буде „у цркви Св. Параскеве у Софији, 15. марта 1998. године, хиротонисан за епископа од стране Патријарха Бугарског Пимена и седам митрополита и епископа Бугарске православне цркве”.⁶¹¹

Формирањем тзв. „алтернативног Синода” 1996. године дошло је до раскола у Бугарској православној цркви. Предводио га је митрополит Пимен, који је узео титулу патријарха. Када је Пимен умро, 1999. године, замијенио га је митрополит Инокентије. Расколнике је у почетку подржавала Држава. Након што је донијет Закон о вјерским заједницама, 2002. године, маргинализовани су, а 2004. и избачени из цркава и манастира Бугарске православне цркве, које су незаконито заузели.⁶¹²

Васељенска патријаршија је 4. октобра 1998. године издала саопштење у којем се каже да је Велики и потпуни свеправославни Сабор, одржан у Софији 30. септембра и 1. октобра, под предсједништвом патријарха Вартоломеја, ради превазилажења раскола у Бугарској цркви, „по крајњој икономији”, „као титуларне епископе”, у окриље Цркве примио епископе које је су хиротонисали

⁶⁰⁹ Исто, 417-418.

⁶¹⁰ Б. Алексић, С. Крстајић, *Трговци душама*, 137-141.

⁶¹¹ Званични сајт „Црногорске православне цркве”, Архиепископ цетињски и митрополит црногорски † Михаило (www.cpc.org.me/црква/устројство/архиепископ-цетињски-и-митрополит-цр – посјеђено 1.9.2024.)

⁶¹² „Бугарски расколници моле за опроштај”, Радио Светигора, 29. мај 2010. (www.radiosvetigora.wordpress.com/2010/05/29/бугарски-расколници-моле-за-опроштај – посјеђено 1.9.2024.)

расколници, све осим „лишеног сваке благодати и сваког свештеничког достојанства” Мираша Дедеића.⁶¹³

Све већом криминализацијом режима Мила Ђукановића, јачао је и његов сепаратистички потенцијал. Либерални савез Црне Горе практично је угашен 2005. године. Његов програм усисала је Демократска партија социјалиста. Наредне године, на крајње дискутабилном Референдуму о независности Црне Горе, Црна Гора је издвојена из државне заједнице са Србијом.

Митрополија црногорско-приморска Српске православне цркве трпила је све већи притисак режима, који је кулминирао усвајањем Закона о слободи вјероисповијести или увјерења и правном положају вјерских заједница, 26. децембра 2019. године, којим је било предвиђено отимање од стране Државе црква и манастира Митрополије изграђених прије 1918. године.⁶¹⁴ Усвајање овог закона покренуло је масовне литије у Црној Гори, које су резултирале падом режима Мила Ђукановића на парламентарним изборима 30. августа 2020. године. Спорни закон о слободи вјероисповијести или увјерења и правном положају вјерских заједница измијењен је и допуњен 28. децембра 2020. године и као такав није дискриминаторски у односу на Митрополију црногорско-приморску.

„Црногорска православна црква” 2023. године прославила је три деценије своје „обнове”. У најави „низа свечаних активности” током јубиларне године, „митрополит црногорски Михаило” се похвалио:

„С поносом истичемо да обновљена Црногорска Православна Црква, у протекле три деценије на крст распињана и оспоравана и од власти и од опозиције, данас има 26 свјештенослужитеља, који су свакога дана, цијеле године, молитвено и црквено на услузи свим грађанима православне вјероисповијести. Господ ју је наградио са четворицом архиепископа и епископа, 15 свјештеника, три ђакона и четири ипођакона, који служе у винограду Господњем. То су четворица епископа: Архиепископ цетињски и митрополит црногорски Михаило, Архиепископ которско-приморски Симеон, викарни епископ Борис Бојовић, епископ Острошко-никшићки Горазд, 14 свјештеника, ђакона и ипођакона у земљи – три свјештеника и два ђакона у Италији, два

⁶¹³ А. Стаматовић, *Историја Митрополије*, 419-420.

⁶¹⁴ Влада Црне Горе, <https://www.gov.me/dokumenta/9d0b0752-9efb-4191-969e-2941c699b4c3> - посјеђено 1.9.2024.

свјештеника у Белгији, у Аустрији владика и свјештеник и у Аргентини владика и ђакон.⁶¹⁵

Али, умјесто великог славља догодио се „велики раскол”.

„Јубиларну, тридесету годишњицу од обнове Црногорске православне цркве (ЦПЦ) обиљежио је раскол између досадашњег митрополита Михајла и групе млађих свештеника предвођених епископом Борисом.

Унутрашњи црквени сукоб јавно је кулминирао на Цетињу 3. септембра. Тог дана више стотина грађана који подржавају епископа Бориса Бојовића акламацијом су га прогласили митрополитом, док су за досадашњег Михаила Дедеића навели да се услед старости и смањене активности, повлачи у мировину. Скуп је организован као Општецрногорски збор, по узору на историјска окупљања из 18. и 19. вијека на коме су се доносиле важне одлуке. Дедеић је скуп и церемонију назвао пропалим политичким митингом, без легалитета и легитимитета.⁶¹⁶

За те три деценије кроз „Црногорску православну цркву” прошло је мноштво ликова разних националности и професија. Постајали су „ђакони”, „свештеници”, „епископи”, и одлазили. Било је и раскола. Али никада овако великог.

„Велики раскол” у „Црногорској православној цркви” добио је судски епилог. Црногорско министарство правде донијело је коначно рјешење којим се као неоснован одбија захтјев Бориса Бојовића да он умјесто Мираша Дедеића заступа „Црногорску православну цркву”.⁶¹⁷

⁶¹⁵ „ЦПЦ обиљежава три деценије од обнављања аутокефалности, Михаило одлучио да јубилеј буде обиљежен низом активности”, CdM, 31.1.2023. (<https://www.cdm.me/drustvo/cpc-obiljezava-tri-decenije-od-obnavljanja-autokefalnosti-mihailo-odlucio-da-jubilej-bude-obiljezen-nizom-aktivnosti> - посјеђено 1.9.2024.)

⁶¹⁶ „Адић: Раскол у ЦПЦ индиректно користи противницима црногорске државе и цркве”, Црногорски портал, 6.9.2024. (<https://cnogorskiportal.me/sadrzaj/12274> - посјеђено 1.9.2024.)

⁶¹⁷ Званични сајт „Црногорске православне цркве”, Коначна одлука: Борис се не може уписати као поглавар Црногорске православне цркве (www.cpc.org.me/хирилица/новости/саопштења/2684-коначна-одлука-борис-се-не-може-уписат – посјеђено 1.9.2024.)

ЛИТЕРАТУРА

Алексић Б., Крстајић, С, *Трговци душама – дукљанско-монтенегрински вјерски трафикинг у свјетлости докумената*, Омладински интелектуални центар, Никшић, 2005.

Дурковић-Јакшић Јб., *Митрополија црногорска никада није била аутокефална*, Свети архијерејски синод СПЦ и Митрополија црногорско-приморска, Београд-Цетиње, 1991.

Јањић Ј., *Културолошка димензија деловања Српске православне цркве у другој половини XX века (1945-2000)*, докторска дисертација, Универзитет „Дон Незбит“, Факултет за културу и медије, Београд, 2017.

Фолић З., *Атеизам власти у Црној Гори – Марксизам и религија*, Историјски записи 4, Исторски институт Црне Горе, Подгорица, 1995, 195-226.

Пламенац Ј., „*Душа на небу, тело у плитком гробу*“, *Српско наслеђе*, Београд, 1998, број 8, 60-67.

Пламенац Ј., „*Сто година успостављања јединства Пећке патријаршије*“, Зборник сажетака са научног скупа „800 година аутокефалности Српске православне цркве“, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Косовска Митровица, 2019, 61-62.

Пламенац Ј., „*Његошево проклетство*“, Глас Боке, бр. 44, 2012, 50-58.

Радовић А., „*Примједбе на оптужбу Вишег државног тужилаштва*“, Архив Митрополије црногорско-приморске, АЕМбр. 1251, 18.7.2011.

Секуловић Г., *Сто година укинућа Црногорске православне цркве*, Црногорски културни форум (ЦКФ), Цетиње, 2020.

Слијепчевић Ђ, *Историја Српске православне цркве, књига III, ЈРЈ*, Београд, 2002.

Стаматовић, А., *Историја Митрополије црногорско-приморске (1918-2009)*, Подгорица, 2014.

Стаматовић, А., *Кратка историја Митрополије црногорско-приморске са шематизмом за 1999. годину*, Светигора, Цетиње, 1999.

Црногорски Устав из 1941, ед. Славко Бурзановић, МАТИЦА, зима 2010.

Џомић В. В., *Страдање Србске цркве од комуниста*, књига I, Светигора, Цетиње, 2003.

Аџић Н., „Прегршт доказа да је Црногорска православна црква била аутокефална“, Монтенегрина

(https://www.montenegrina.net/pages/pages1/religija/dokazi_autokefalnosti_cg_crkve_n_adzic.htm)

Адић Н.: Раскол у ЦПЦ индиректно користи противницима црногорске државе и цркве”, Црногорски портал, 6.9.2024.

(<https://crnogorskiportal.me/sadrzaj/12274>)

„Бугарски расколници моле за опроштај”, Радио Светигора, 29. мај 2010. (www.radiosvetigora.wordpress.com/2010/05/29/бугарски-расколници-моле-за-опроштај)

Влада Црне Горе, <https://www.gov.me/dokumenta/9d0b0752-9efb-4191-969e-2941c699b4c3>

<https://montenegrina.net/balkanski-sukobi-1905-1941-godine-dr-sekula-drljevic>

„ЦПЦ обиљежава три деценије од обнављања аутокефалности, Михаило одлучио да јубилеј буде обиљежен низом активности”, CdM, 31.1.2023. (<https://www.cdm.me/drustvo/cpc-obiljezava-tri-decenije-od-obnavljanja-autokefalnosti-mihailo-odlucio-da-jubilej-bude-obiljezen-nizom-aktivnosti>)

<https://www.cpc.org.me> (Званични сајт „Црногорске православне цркве”)